

Adroddiad i'r	Cabinet
Dyddiad y cyfarfod	23 Ionawr 2024
Aelod / Swyddog Arweiniol	Y Cyngorydd Gwyneth Ellis, Aelod Arweiniol Cyllid, Perfformiad ac Asedau Strategol
Awdur yr adroddiad	Liz Thomas, Pennaeth Cyllid ac Archwilio
Teitl	Cyllideb y Cyngor 2024/25

1. Am beth mae'r adroddiad yn sôn?

Mae'r adroddiad yn nodi goblygiadau Darpar Setliad Ariannol Llywodraeth Leol 2024/25 gan Lywodraeth Cymru a chynigion i osod cyllideb gytbwys ar gyfer 2024/25.

2. Beth yw'r rheswm dros lunio'r adroddiad hwn?

2.1 Mae'n ofynnol yn ôl y gyfraith i'r Cyngor bennu cyllideb gytbwys y gellir ei chyflawni cyn dechrau pob blwyddyn ariannol a gosod y lefel o Dreth y Cyngor o ganlyniad i ganiatáu i filiau gael eu hanfon at breswylwyr.

2.2 Mae yna ddyletsydd statudol ar y Pennaeth Cyllid ac Archwilio (Swyddog Adran 151) i adrodd i'r Cyngor llawn, pan fydd y gyllideb yn cael ei hystyried a Threth y Cyngor yn cael ei osod, ar gadarnrwydd amcangyfrif y gyllideb a digonolrwydd cronfeydd ariannol wrth gefn.

2.3 I osod effaith y Darpar Setliad a chymeradwyo'r gyllideb ar gyfer 2024/25, gan gynnwys lefel Treth y Cyngor.

3. Beth yw'r Argymhellion?

3.1 I nodi effaith y Setliad Dros Dro ar gyfer 2024/25.

3.2 Bod y Cabinet yn cefnogi'r cynigion a amlinellir yn Atodiad 1, ac y manylir arnynt yn Adran 4, ac yn eu hargymell i'r Cyngor llawn er mwyn llunio'r gyllideb yn derfynol ar gyfer 2024/25.

3.3 I argymell i'r Cyngor y cynnydd cyfartalog o 8.23% yn Nhreth y Cyngor ar gyfer gwasanaethau'r cyngor ynghyd â 1.3% ychwanegol ar gyfer y cynnydd yn yr ardoll i Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru. Mae hyn yn cyfateb i gynnydd cyffredinol o 9.53% arfaethedig (paragraff 4.4).

3.4 Argymell i'r Cyngor fod awdurdod yn cael ei ddirprwyo i'r Pennaeth Cyllid ac Archwilio mewn ymgynghoriad â'r Aelod Arweiniol Cyllid i addasu'r defnydd o arian wrth gefn sydd wedi'i gynnwys yng nghynigion y gyllideb o hyd at £500mil os oes yna symud rhwng ffigyrau'r setliad drafft a'r setliad terfynol er mwyn gallu gosod Treth y Cyngor yn amserol.

3.5 Bod y Cabinet yn cefnogi'r strategaeth i ddefnyddio arian wrth gefn fel y nodir ym mharagraff 4.5 ac yn ei argymell i'r Cyngor llawn.

3.6 Bod y Cabinet yn cadarnhau ei fod wedi darllen, deall ac ystyried yr Asesiad o'r Effaith ar Les fel y nodir yn Adran 7.

4. Manylion yr adroddiad

4.1 Setliad dros dro Llywodraeth Leol ar gyfer 2024/2025

4.1.1 Roedd y Cyngor wedi derbyn y Setliad Dros Dro ar gyfer 2024/25 ar 20 Rhagfyr 2023 ac roedd wedi arwain at gynnydd mewn arian o £6.720m neu 3.6% wrth gymharu gyda lefel y cyllid a dderbyniwyd yn 2023/24. Mae Llywodraeth Cymru wedi llunio tablau fel bod lefelau cyllid yn 2023/24 a 2024/25 yn gallu cael eu cymharu ar sail tebyg i debyg ar draws holl gynghorau Cymru. Mae cynnydd yng nghanran Sir Ddinbych o 3.7% yn uwch na'r gymhariaeth arian a ddangosir uchod fel sail treth y cyngor (y nifer o eiddo a ddefnyddir i gyfrif tref y cyngor) wedi'i addasu ar gyfer y gymhariaeth 2023/24 mae Llywodraeth Cymru wedi'i ddefnyddio (ac mae wedi'i addasu ar gyfer holl gynghorau Cymru).

4.1.2 Mae cynnydd Sir Ddinbych yn cymharu'n ffafriol gyda chyfartaledd Cymru o 3.1% ac mae'n dilyn cynnydd yn y boblogaeth a data prydau ysgol am ddim a ddefnyddir yn y fformiwla i ddosbarthu cyllid i gynghorau. Bydd y cynnydd yn y data yn arwain at fwy o alw am wasanaethau.

4.1.3 O fewn y ffigwr a gyhoeddwyd, mae LIC wedi datgan y canlynol:

- Mae'r holl godiadau cyflog ar gyfer swyddi addysgu a swyddi nad ydynt yn rhai addysgu, wedi'u cynnwys o fewn y setliad.
- Mae costau galluogi awdurdodau i barhau i gwrdd â chostau ychwanegol cyflwyno Cyflog Byw Gwirioneddol (CBG) i weithwyr gofal wedi eu cynnwys yn y setliad. Mae hyn yn cynnwys talu'r Cyflog Byw Gwirioneddol i'n gweithwyr gofal cymdeithasol ein hunain a'r sector gofal cymdeithasol preifat.

4.1.4 Roedd Datganiad yr Hydref Llywodraeth y DU yn cyfeirio at newidiadau i gostau cyfraniadau cyflogwyr i bensiynau athrawon. Er bod Llywodraeth Cymru yn cydnabod y goblygiadau i gyllidebau awdurdod lleol yn y llythyr, maent yn disgwyl i gyllid gael ei ddarparu gan Lywodraeth y DU yn ystod blwyddyn ariannol 2024/25 ac yn ceisio sicrwydd ar symiau ac amseriad gan y Trysorlys. Mae'r cynnydd yng nghostau cyfraniadau cyflogwyr i bensiynau athrawon yn bendant ac felly wedi'i gynnwys ym mhwysau costau'r Cyngor (gweler paragraff 4.2.4). Mae ansicrwydd yn parhau o amgylch cyllid ar gyfer y pwysau costau hyn gan Lywodraethau Cymru a'r DU.

4.1.5 Mae rhan o Raglen Llywodraeth Cymru yn ymrwmo i sicrhau nad yw biwrocratiaeth ddiangen yn effeithio ar awdurdodau lleol. Rhaglen o waith i leihau y nifer o grantiau ar wahân a dalwyd i awdurdodau lleol o 2024-25 ac i symud grantiau i'r Setliad yn parhau. Mae rhai meysydd eisoes wedi eu nodi ar gyfer newid, yn arbennig grantiau penodol addysg gyda grantiau wedi eu talu'n flaenorol i gonsortia addysgol rhanbarthol fel GwE yng Ngogledd Cymru (y gwasanaeth gwella ysgolion ac effeithiolrwydd rhanbarthol) yn trosglwyddo i awdurdodau lleol. Wrth i'r gwaith hwn barhau, rydym yn disgwyl i fwy o newidiadau gael eu cyflwyno fel rhan o'r Setliad Terfynol, mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwmo i dryloywder yn y cyswllt hwn.

4.1.6 Disgwylir y Setliad Terfynol ar ddechrau mis Mawrth. Ni all Llywodraeth Cymru warantu na fydd unrhyw newidiadau eraill rhwng y setliadau dros dro a therfynol, ond ni fwriedir gwneud newidiadau i ddulliau na data sy'n sail i ddsbarthiad y setliad.

4.1.7 Nid yw'r setliad dros dro yn dangos sut fydd setliadau yn debyg o fod yn y dyfodol fel y gwnaed yn y blynyddoedd diwethaf.

4.1.8 Nid oedd unrhyw 'drosglwyddiadau i mewn' wedi eu cynnwys yn y setliad drafft, yn cyfeirio at arian grant nad yw'n cael ei glustnodi ar gyfer diben neu fenter penodol, gyda'r

grant yn 'trosglwyddo i mewn' i'r setliad ochr yn ochr â'r cyfrifoldeb parhaus i gyflawni'r fenter honno.

4.1.9 I grynhoi, er bod y cynnydd yn y setliad yn ymwneud â'r dybiaeth gynllunio a ddefnyddir yn y Cynllun Ariannol Tymor Canolig yn gadarnhaol ac yn cael ei groesawu, nid yw'n newid yr her ariannol digynsail a wynebwr gan y Cyngor wrth osod cyllideb gytbwys yn 2024/25 ac yn y dyfodol.

Gosod Cyllideb 2024/25

4.2 Pwysau

4.2.1. Mae'r cynigion i gydbwysu cyllideb 2024/25 wedi eu dangos yn y Cynllun Ariannol Tymor Canolig yn Atodiad 1. Y prif feysydd twf a phwysau yw:

- Pwysau tâl o £4m ar gyfer swyddi nad ydynt mewn ysgolion gan gymryd y bydd dyfarniad tâl 5% yn Ebrill 2024.
- Lwfans ar gyfer cynnydd yn y Cynllun Gostyngiad Treth y Cyngor o £0.350m.
- Mae pwysau chwyddiant ysgolion yn cael eu cydnabod yn swm o £5.486 miliwn. Mae hyn yn cynnwys cyllid ar gyfer dyfarniadau tâl dysgu a swyddi eraill a amcangyfrifir yn 5%, cyfleustodau, ardrethi annomestig a chytundebau lefel gwasanaeth.
- Pwysau demograffig ysgolion o £0.213m yn cydnabod cynnydd cyffredinol yn y nifer o ddysgwyr.
- £7.969m i gydnabod cynnydd yn y galw a rhagolwg o ran costau mewn Gofal Cymdeithasol i Oedolion a Digartrefedd. Mae hyn yn rhan o strategaeth hirdymor y Cyngor i reoli cyllidebau gofal, yn ogystal â chydabod y rhaglen er mwyn sicrhau y telir y Cyflog Byw Gwirioneddol i'r holl staff gofal. Mae pwysau i ariannu'r cynnydd yn y galw am ddigartrefedd hefyd wedi'i gynnwys o fewn y ffigur.
- £2.000m i gydnabod pwysau presennol mewn Gwasanaethau Addysg a Phlant sy'n ymwneud â lleoliadau gofal cymdeithasol plant.

4.2.2 Pwysau Graddio Swyddi Yn y blynyddoedd diwethaf, mae cynnydd yn y Cyflog Byw Cenedlaethol wedi'i gymhell gan lefelau uchel o chwyddiant wedi cael effaith ar strwythur tâl y Cyngor. Mae graddfeydd wedi eu cywasgu ar lefel isaf y strwythur oherwydd bod rhai pwyntiau graddfa wedi eu dileu ac mae yna alw cynyddol i adolygu'r strwythur. Gobeithio y bydd hyn hefyd yn cynorthwyo i fynd i'r afael â'r materion recriwtio a chadw staff a brofwyd gan y Cyngor. Er y bydd penderfyniadau terfynol yn ymwneud â gweithredu

angen cael eu hystyried yn ofalus yn ystod 2024/25, mae modelu cychwynnol wedi'i wneud a phwysau costau yn ymwneud â'r newidiadau lleiaf sy'n ofynnol wedi'i gynnwys ar gyfer 2024/25 yn £1.759m. Ni fydd y gwaith hwn yn gallu cael ei gwblhau nes bydd manylion dyfarniad tâl Ebrill 2024 yn hysbys. Bwriedir cadw cronfa wrth gefn i ariannu costau newidiadau ychwanegol o dan ystyriaeth yn 2024/25 (gweler paragraff cronfeydd wrth gefn 4.5), sydd wedi eu cynnwys fel pwysau ychwanegol o fewn yr MTFP o 2025/26.

4.2.3 Y trefniadau ar gyfer ariannu Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru yw bod ardoll yn seiliedig ar y boblogaeth yn cael ei godi ar 6 chyngor Gogledd Cymru. Mae'r ardoll yn cael ei osod gan yr Awdurdod Tân, nid gan y cynghorau, sy'n rhaid ei dalu yn y pen draw. Yn dilyn ymgynghoriad cyhoeddus i adolygu set o ddewisiadau ar gyfer goruchwyliaeth frys, mae'r Awdurdod Tân ac Achub ar hyn o bryd yn bwriadu cynyddu'r ardoll 10.8% ar draws y rhanbarth. Oherwydd newidiadau yn y data poblogaeth a ddefnyddir yn y setliad, mae cynnydd Sir Ddinbych yn debygol o fod yn 13.8% ac yn cyfateb i bwysau o £0.838m.

4.2.4 Bydd cyfradd cyfraniad cyflogwyr i bensiwn athrawon yn cynyddu 5% o Ebrill 2024 ac mae hyn yn cyfateb i £1.917m o bwysau costau i ysgolion sydd wedi'i gynnwys yn y cynnydd yn y cyllid i ysgolion. Fel y nodwyd yn flaenorol yn yr adroddiad (para 4.1.4). Rhagwelir arian gan y llywodraethau ar gyfer y costau ond nid yw hyn wedi cael ei gadarnhau ar hyn o bryd.

4.2.5 Yn y blynyddoedd diwethaf, mae'r Cyngor wedi buddsoddi'n sylweddol mewn ailwynebu ffyrdd, gyda £4m yn ddyraniad cyfalaf blynyddol presennol (yn ogystal ag arian refeniw ac unrhyw gyllid cyfalaf sydd ar gael gan Lywodraeth Cymru). Mae'r dyraniad £4miliwn yn cael ei ariannu drwy fenthg sy'n gost o tua £300k bob blwyddyn am 40 mlynedd o refeniw. Oherwydd sefyllfa ariannol bresennol y Cyngor, nid yw cyllid drwy fenthg ar y lefel hon bob blwyddyn yn gynaliadwy. Bwriedir i adolygu'r dull ariannu presennol a lleihau'r dyraniad cyfalaf i £2m yn 2024/25 sydd angen cynnydd o tua £150k yn y gyllideb ariannu cyfalaf (wedi'i labelu fel Buddsoddi mewn Blaenoriaethau yn Atodiad 1).

4.3 Effeithlonrwydd, Arbedion a Gostyngiad mewn Gwasanaethau

4.3.1 Mae'r pwysau a nodwyd uchod yn dod i gyfanswm o £24.682miliwn. Byddai angen setliad drafft o tua 13.13% er mwyn ariannu'r pwysau hyn i gyd. Mae'r setliad dros dro yn cynhyrchu £6.720miliwn o refeniw ychwanegol gan adael bwlch cyllido o £17.962miliwn. Mae'r eitemau canlynol wedi eu cynnwys yn y cynigion er mwyn pontio'r bwlch hwnnw:

- Cynigion am Arbedion Mawr hyd at £2.388m (gweler Atodiad 2 am fanylion) - roedd Penaethiaid Gwasanaeth wedi derbyn y dasg i ddwyn prosiectau arbed ar raddfa fawr ymlaen, mewn trafodaeth gydag Aelodau Arweiniol. Mae pob cynnig wedi cael ei ystyried gan y Tîm Gweithredol Corfforaethol ac mewn cyfarfodydd anffurfiol o'r Cabinet, cyn i adroddiad gael ei gyflwyno i'r Aelodau i gyd mewn cyfarfod rhithiol a drefnwyd.
- Mae gwasanaethau hefyd wedi nodi arbedion/effeithlonrwydd heb fod yn strategol am swm o £1.367m (crynowyd yn Atodiad 3) ynghyd ag arbedion cyfalaf a chorfforaethol o £0.928m a nodwyd (hefyd wedi'i grynhoi o fewn Atodiad 3). Gan ddod â'r cyfanswm arbedion/effeithlonrwydd heb fod yn strategol i £2.295m.
- Hefyd, gofynnwyd i ysgolion gynllunio ar gyfer 3% o arbedion oedd yn gyfanswm o £2.7m, ar ôl derbyn cyllid, yn cynyddu ar gyfer pwysau chwyddiant i gyfanswm o £7.616m fel y nodwyd yn adran 4.2 o'r adroddiad hwn (mae sefyllfa ysgolion yn cael ei grynhoi ym mharagraff llawn 4.6 isod).

4.3.2 Er gwaethaf effeithlonrwydd, arbedion a gostyngiadau mewn costau/gwasanaethau hyd yma, nid ydynt yn ddigon i osod cyllideb gytbwys heb ddefnydd anghynaliadwy o gronfeydd wrth gefn. Felly, mae pob Pennaeth Gwasanaeth wedi derbyn targedau arbedion pellach am gyfanswm o £3miliwn. Mae gwaith yn cael ei wneud ar yr arbedion hyn nawr a bydd angen eu cyflawni gynted ag y bydd yn ymarferol. Ym mis Mawrth 2024, bydd sesiynau cyllideb ar wahân yn cael eu trefnu ar gyfer Aelodau a byddant yn cynnwys pob Pennaeth Gwasanaeth yn cyflwyno'r arbedion a ganfuwyd ganddynt, pa wasanaethau yr effeithir arnynt a sut fydd yr effeithiau hynny yn effeithio ar ein cymunedau. Fel arfer, byddai'r cynigion arbedion pellach hyn wedi eu nodi cyn i'r gyllideb gael ei gosod, ond oherwydd maint yr her eleni ac nid oedd y Setliad Dros Dro wedi cael ei ryddhau hyd at ddiwedd Rhagfyr 2023, nid yw hyn wedi bod yn bosibl.

4.4 Treth y Cyngor (Atodiad 4 ar gyfer dadansoddi sensitifrwydd Treth y Cyngor)

4.4.1 Yn seiliedig ar ofyniad cyllideb ychwanegol terfynol o £24.682m mae angen cynnydd blynyddol cyffredinol o 8.23% ar Dreth y Cyngor ar gyfer Gwasanaethau'r Cyngor a 1.3% ychwanegol ar gyfer y cynnydd yn yr ardoll i Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru. Mae hyn yn cyfateb i gynnydd cyffredinol o 9.53% ac yn darparu arenillion ychwanegol cyffredinol o £7.580 miliwn yn 2024/25.

4.4.2 Mae hyn yn dod i gynnydd cyfartalog o £126.36 y flwyddyn (£2.43 yr wythnos cyfatebol) ac yn dod â'r swm i £1,661.71 ar Fand D cyfatebol ar gyfer gwasanaethau'r

cyngor a chynnydd ar gyfartaledd o £19.96 y flwyddyn (£0.43 yr wythnos cyfatebol) ar Fand D cyfatebol ar gyfer ardoll Gwasanaeth Tân ac Achub Gogledd Cymru.

4.4.3 Mae cynnydd yng ngwasanaethau'r cyngor wedi'i gyfuno gyda'r ardoll tân yn cyfateb i gynnydd cyfartalog o £146.32 y flwyddyn ac yn dod â'r swm i £1,681.67 Band D cyfatebol (£2.81 yr wythnos cyfatebol).

4.4.4 Mae'r cynnydd hwn yn gyfartal â chynnydd dangosol ar draws Gogledd Cymru.

4.5 Cronfeydd Wrth Gefn

4.5.1 Mae cronfeydd wrth gefn heb eu clustnodi yn £5.6m ar hyn o bryd. Y confensiwn presennol yw cadw isafswm o £5m o arian wrth gefn heb ei glustnodi, ar gyfer unrhyw bwysau costau annisgwyl a digwyddiadau annisgwyl y tu allan i reolaeth y Cyngor. Byddai'n annoeth cynllunio i ddefnyddio'r £5m cyntaf o'r gronfa wrth gefn hon. Yn ogystal, ni fwriedir cynllunio i ddefnyddio'r £0.6m dros y £5m o gronfa wrth gefn lefel sylfaenol o ystyried y lefel gynyddol o risg a fydd yn gynhenid yn y gyllideb a osodwyd yn 2024/25. Os bydd yna unrhyw alw am y gronfa wrth gefn, byddai angen cynllunio i ailgyflenwi'r arian wrth gefn i'w lefel targed o £5m.

4.5.2 Mae gan y Cyngor hefyd cronfeydd wrth gefn a glustnodwyd sydd wedi eu neilltuo at ddibenion penodol. Mae rhai wedi eu cyfyngu o ran defnydd erbyn, er enghraifft, y telerau ac amodau grant ble mae eu ffynhonnell yn arian llywodraeth. Mae cronfeydd wrth gefn a glustnodwyd hefyd yn cael eu defnyddio gan wasanaethau i reoli eu cyllideb ac yn cael eu hadolygu'n rheolaidd fel rhan o fonitro cyllideb. Mae gan y Cyngor gronfeydd wrth gefn a glustnodwyd yn ganolog cyfyngedig ac mae'n briodol ystyried yr angen i ddefnyddio'r arian wrth gefn hwn yn ofalus i gynorthwyo'r Cyngor wrth osod cyllidebau blynyddol fel y nodwyd o fewn y paragraffau isod.

4.5.3 Mae'r Cyngor yn rhagweld gorwariant o fewn blwyddyn net 2023/24 presennol fydd angen ei ariannu o'r cronfeydd wrth gefn. Mae'r lefel o orwariant yn £3.3m ar hyn o bryd (diweddariad Cyllid mis Rhagfyr i'r Cabinet). Bydd cronfa wrth gefn Lliniaru'r Gyllideb a glustnodwyd yn cael ei defnyddio i gefnogi'r gorwariant. Mae'r gronfa wrth gefn yn £4.7m ar hyn o bryd, gan adael balans rhagweledig o £1.4m ar gael i gynorthwyo gyda bylchau mewn cyllid yn y dyfodol.

4.5.4 Mae gan y Cyngor gronfeydd wrth gefn cyfyngedig eraill ac mae'n bwriadu eu ail-neilltuo i gynorthwyo gyda'r sefyllfa ariannol bresennol:

- Y Gronfa Bensiynau Wrth Gefn £3.6m - nod y gronfa hon yw lliniaru'r risg bod yr adolygiad teirblwydd o Gronfa Bensiynau Clwyd yn dychwelyd i sefyllfa ddiffyg fydd

yn golygu pwysau sylweddol ar y gyllideb yn 2026/27. Bwriedir ail-neilltuo'r Gronfa Bensiynau Wrth Gefn ar gyfer y tâl ynglŷn â chostau yn 2024/25 uwchlaw'r pwysau wedi'i gynnwys o fewn yr MTFP (paragraff 4.2.2 yn cyfeirio) a chostau gadael cysylltiedig â'r Cynllun Ymadael Gwirfoddol sydd wedi bod yn rhedeg ers Tachwedd 2023. Ar ôl ariannu'r ddwy fenter, mae'n annhebyg y bydd yna lawer ar ôl yn y gronfa hon.

- Arian benthyciad wedi'i addasu £4.4m - cafodd hwn ei greu o ganlyniad i drafodaethau gydag archwilwyr allanol a newid yn y ffordd mae'r Cyngor yn cyfrif set o fenthyciadau hanesyddol. Bwriedir ailneilltuo'r gronfa benthyciad a addaswyd ac i drosglwyddo'r balans i'r gronfa lliniaru'r gyllideb. Mae angen cynnwys pwysau cyllideb i ail-neilltuo'r gronfa wrth gefn yn yr MTFP (£100k) o fewn y gyllideb arian cyfalaf fydd angen cynyddu bob blwyddyn drwy swm cymharol fach sef £5m.

4.5.5 Mae'r Cyngor wedi a bydd yn gorfod defnyddio arian wrth gefn i ariannu;

- 2022/23 gorwariant o fewn blwyddyn net - £1.6m.
- 2023/24 gorwariant a ragwelir o fewn blwyddyn - £3.3m.
- 2023/24 a 2024/25 yn ariannu costau cynllun ymadael gwirfoddol - anfesuradwy ar hyn o bryd.
- Ailraddio tâl 2024/25 ar yr amcangyfrif uchaf o gostau ychwanegol ar gyfer 2024/25 £2.7m (pwysau dros £1.7m wedi'i gynnwys yn MTFP).

Mae'r Cyngor yn gorfod gwneud defnydd sylweddol o'i gronfa wrth gefn, sy'n ofynnol oherwydd y sefyllfa ariannol digynsail. Fodd bynnag, mae cronfeydd wrth gefn ond yn gallu cael eu defnyddio unwaith, ac nid yw dibynnu ar gronfeydd wrth gefn yn gynaliadwy. Byddai gorwariant sylweddol yn ystod y flwyddyn yn 2024/25 fel y gwelwyd yn 2023/24 yn gadael y Cyngor heb lawer o wydnwch ariannol wrth symud ymlaen sy'n ofid oherwydd bod rhagolygon y Cyngor ar gyfer 2025/26 a 2026/27 yr un mor heriol â 2024/25, os nad yn waeth.

4.5.6 Y strategaeth ar gyfer defnyddio arian wrth gefn felly yw lleihau'r defnydd o arian wrth gefn wrth osod cyllidebau ar gyfer y dyfodol gymaint â posibl a'r bwriad yw peidio defnyddio cronfeydd wrth gefn i gydbwysu cyllideb 2024/25.

4.6 Ysgolion

4.6.1. Bydd ysgolion yn derbyn cynnydd cyfunol yn eu cyllid o 5.82% yn 2024/25. Mae hyn yn cynnwys holl gynnydd mewn cyllid fel y nodwyd yn adran 4.2 o'r adroddiad ac yna y 3% o ostyngiad. Mae'r Cyllidebau Ysgolion a heb eu dirprwyo i ysgolion yn £84m+ ac

yn cyfrif am 33.7% o gyllideb y Cyngor, ei gyllideb fwyaf. Yn y blynyddoedd diweddar mae'r Cyngor wedi amddiffyn ysgolion. O ystyried graddfa'r her ariannol mae'r Cyngor yn wynebu wrth osod cyllidebau cytbwys yn y tymor canolig, nid yw ysgolion yn gallu cael eu heithrio rhag dod o hyd i arbedion a gostwng eu lefelau gwariant. Mae'r Cyngor wedi ymrwymo i gyfathrebu'n rheolaidd gydag ysgolion ynglŷn â'i gyllideb drwy ddiweddariadau rheolaidd i'r Fforwm Cyllideb Ysgolion a chyfarfodydd Penaethiaid. Hysbyswyd ysgolion i ddisgwyl gostyngiad yn eu cyllid rhwng 2-4% yn dilyn cyllid chwyddiant rhai misoedd yn ôl. Mae'r Cyngor yn darparu dyraniadau cyllid 3 blynedd mynegol sydd wedi cynnwys 3% o ostyngiad mewn cyllid yn 2024/25 ac felly mae ysgolion wedi bod yn paratoi a datblygu eu cynlluniau yn barod ar gyfer hynny.

4.7 Cynllun Ariannol Tymor Canolig - 2024/25 i 2026/27

4.7.1 Atodiad 1 MTFP hefyd yn dangos y rhagamcaniad ariannol ar gyfer 2025/26 a 2026/27. Mae cyllid yn seiliedig ar gynnydd o 3.8% yn Nhreth y Cyngor ar gyfer y ddwy flynedd ac ar ragolygon diweddaraf Dadansoddiad Cyllid Cymru ar gyfer lefelau cyllid Llywodraeth Cymru yn y dyfodol ar ostyngiad ychydig yn negyddol o -0.3% yn 2025/26 a -0.5% yn 2026/27. Gyda phwysau rhagweledig gostyngedig wedi'i gynnwys ar gyfer chwyddiant tâl a phris, demograffeg a chynnydd yn y galw o fewn Gofal Cymdeithasol yn arwain at ddiffyg mewn cyllid o £15m yn 2025/26 a £13m yn 2026/27. Y diffyg cronus dros y 3 blynedd yw £38m. I roi hynny mewn cyd-destun, mae hynny'n cyfateb i 15% o'r gyllideb bresennol (mae cyllideb 2023/24 yn cyfateb i £251m). Felly, mae'r her ariannol yn parhau i'r dyfodol, a bydd y Cyngor angen ailystyried ei ddull strategol i ddarparu gwasanaethau o fewn y cyllid sydd ar gael, bydd angen mabwysiadu dull mwy trawsnewidiol yn y dyfodol. Bwriedir MTFP diwygiedig ar gyfer mis Ebrill, a bydd yna gyfleoedd i holl Aelodau ymgysylltu'n llawn mewn trafodaethau trawsnewidiol yn y dyfodol.

5. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

Mae rheoli cyllidebau'r cyngor yn effeithiol a chyflawni'r strategaeth gyllidebol a gytunwyd arni yn gosod y sail ar gyfer gweithgarwch ym mhob maes. Mae'r cynigion yn cynnwys dyraniadau i barhau i gefnogi blaenoriaethau corfforaethol a gwasanaeth, ond bydd y Cyngor angen adlewyrchu ar y rhagolwg ariannol yn y dyfodol ac ystyried yn realistig beth sy'n gallu cael ei gyflawni o fewn cyllid sydd ar gael.

6. Faint fydd hyn yn ei gostio a sut y bydd yn effeithio ar wasanaethau eraill?

Fel y nodir yn yr adroddiad.

7. Beth yw prif gasgliadau'r Asesiad o Effaith ar Les?

Mae cyllideb 2024/25 yn cael ei hystyried fel proses sy'n datblygu yn hytrach na digwyddiad unwaith yn unig ym mis Ionawr. Mae'r Asesiad o Effaith ar Les ar gyfer y gyllideb yn debyg ac yn datblygu ochr yn ochr â chynigion arbedion.

Mae Asesiad o'r Effaith ar Les ar gyfer pob un o'r prif gynigion arbedion ag effaith sylweddol wedi eu cyflwyno ar gyfer trafodaeth anffurfiol gyda'r Tîm Gweithredol Corfforaethol a'r Cabinet. Ar ôl symud ymlaen, gofynnir i bob Pennaeth Gwasanaeth gwblhau Asesiad o Effaith ar Les llawn er mwyn helpu i ddeall effaith y gostyngiad yn y gwasanaeth yn well, gan ddatblygu'r mesurau lliniaru posibl ymhellach.

Bydd pob asesiad yn cael ei goladu a'i adolygu gan swyddogion cynllunio strategol a pherfformiad. Bydd hyn yn amlygu unrhyw themâu a phatrymau sy'n dod i'r amlwg ac yn rhoi diweddariadau rheolaidd i'r Tîm Gweithredol Corfforaethol a'r Cabinet ar yr effaith gyfanredol mewn perthynas â phob un o'r nodau lles. Bydd hefyd yn edrych ar p'un a oedd yr arbedion yn effeithio'n anghymesur ar unrhyw grŵp gwarchodedig penodol. Mae hyn wedi ei goladu i ffurfio Asesiad o Effaith ar Les cyffredinol o ran effaith mesurau lleihau cyllideb angenrheidiol yn Atodiad 5. Dylid nodi bod yr Asesiad o Effaith ar Les hwn yn canolbwyntio ar gydgasgliad lefel uchel o'r mesurau gostyngiad cyfunol yn y gyllideb a bydd y gwaith hwn yn parhau wrth i gynigion ar gyfer arbedion gael eu mireinio.

8. Pa ymgynghoriadau sydd wedi'u cynnal gyda Chraffu ac eraill?

Yn ogystal â'r adroddiadau rheolaidd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, cafodd proses y gyllideb ei hystyried gan y Tîm Arwain Strategol, cyfarfodydd Briffio'r Cabinet, Arweinwyr Grŵp a chyfarfodydd Briffio'r Cyngor. Mae'r Fforwm Cyllidebau Ysgolion wedi'i gynnwys wrth drafod y cynigion gydol y flwyddyn. Ymgynghorwyd ag Undebau Llafur drwy'r Cydbwyllgor Ymgynghorol Lleol.

9. Datganiad y Prif Swyddog Cyllid

9.1 Mae yna ddyletswydd statudol ar y Pennaeth Cyllid ac Archwilio (Swyddog Adran 151) i adrodd i'r Cyngor llawn, pan fydd y gyllideb yn cael ei hystyried a Threth y Cyngor yn cael ei osod, ar gadarnrwydd amcangyfrif y gyllideb a digonolrwydd cronfeydd ariannol wrth gefn. Mae'n rhaid i'r Cyngor ystyried yr adroddiad hwn wrth wneud penderfyniadau ar y gyllideb.

9.2 Mae'r Cyngor, ynghyd â chynghorau eraill yng Nghymru yn wynebu heriau ariannol digynsail. Er bod yr adroddiad yn cynnwys cynigion ar gyfer gosod cyllideb gytbwys yn 2024/25, mae gwaith yn cael ei wneud ar fanylion rhai o'r cynigion hyn ac felly mae'r gwaith i sicrhau y gellir cyflawni'r gyllideb yn parhau gyda diweddariadau pellach i gael eu cyflwyno i Aelodau yn yr wythnosau i ddod. Fel y nodir ym mharagraff 4.7, mae'r rhagolwg ariannol tymor canolig ar gyfer y flwyddyn ariannol 2025/26 a 2026/27 yn edrych yr un mor heriol â 2024/25 ac mae'n rhaid ei ystyried wrth wneud penderfyniadau ar gyfer cyllideb 2024/25.

9.3 Mae pwysau costau wedi eu cynnwys o fewn y gyllideb sy'n rhagweld pwysau gwasanaeth gymaint â phosibl er mwyn datblygu cadernid. Mae'r rhain wedi eu hamcangyfrif yn seiliedig ar ragolygon o'r galw a chostau diweddaraf ac felly ystyriwyd i fod yn rhesymol o ystyried anghenion gwariant gwasanaethau statudol yn 2024/25 a'r cyddestun ariannol ar gyfer gosod y gyllideb.

9.4 Mae cynigion y gyllideb ar gyfer 2024/25 yn cynnwys lefel o amcangyfrifon ariannol oherwydd ansicrwydd yr effaith ar y Cyngor o ddigwyddiadau economaidd presennol. Ar ôl ystyried lefel y cyllid gofynnol gan wasanaethau a'r arbedion / cynigion ar gyfer gostyngiad yn y gyllideb a gyflwynwyd, rwy'n fodlon eu bod yn weddol gadarn. Mae'n glir, fodd bynnag, bod yna rai risgiau sylweddol yn parhau o fewn cynigion cyllideb 2024/25 (fel y nodwyd yn adran 10 o'r adroddiad hwn).

9.5 Mae'r sefyllfa o ran cronfeydd wrth gefn ariannol wedi'i nodi yn adran 4.4 yr adroddiad. Rwy'n argymhell bod y cyngor yn cynnal cronfeydd wrth gefn heb eu clustnodi ar y lefel bresennol (£5.6m) a lleihau cyn belled â bo'n bosibl defnydd pellach o gronfeydd wrth gefn i gydbwysu'r gyllideb yn 2024/25. Mae'n bwysig diogelu lefelau presennol o gronfeydd wrth gefn i ddiogelu sefyllfa'r Cyngor yn erbyn risgiau posibl.

9.6 Yn sgil dyddiad hwyr iawn ar gyfer y Setliad Terfynol, argymhellwyd bod y Cabinet a'r Cyngor yn dirprwyo awdurdod i'r Pennaeth Cyllid ac Archwilio mewn ymgynghoriad â'r Aelod Arweiniol Cyllid i addasu'r defnydd o arian wrth gefn wedi'i gynnwys yng nghynigion y gyllideb gan hyd at £500,000. Mae LIC wedi dynodi nad yw'n debygol y bydd unrhyw newidiadau materol, fodd bynnag mae'n synhwyrol cael cynllun wrth gefn wedi'i gytuno ymlaen llawn.

9.7 Mae'n bwysig nodi os na fydd y cynigion yn yr adroddiad hwn yn cael eu derbyn, mae'n rhaid i gynigion amgen gael eu cyflwyno er mwyn cyflawni cyfrifoldeb statudol y Cyngor i osod cyllideb gytbwys.

10. Beth yw'r risgiau ac a oes unrhyw beth y gallwn ei wneud i'w lleihau?

10.1 Mae'r broses gyllidebol ynddi ei hun yn ddull o reoli risg, gyda'r nod o nodi cynigion ar gyfer y gyllideb, eu hasesu a'u cymeradwyo mewn ffordd drefnus a phrydlon. Byddai methu â chytuno ar y cynigion hyn heb gynnig cynigion posibl eraill, yn peryglu cyflawni cyllideb gytbwys ar gyfer 2024/25.

10.2 Nid yw dyrannu targedau arbedion nawr i'w cyflawni gynted ag y bo'n ymarferol yn strategaeth mae'r Cyngor wedi gorfod ei defnyddio'n flaenorol i gydbwysu'r gyllideb ac felly mae'n golygu bod y Cyngor yn wynebu lefel o risg nad yw wedi'i brofi o'r blaen. Fodd bynnag, mae nifer o fentrau yn cael eu datblygu fydd yn cynorthwyo pob gwasanaeth i gyflawni targed arbedion y gwasanaeth hwnnw a chynnwys y cynllun ymadael gwirfoddol a'r adolygiad ffioedd a thaliadau i gynyddu incwm. Nid yw'r mentrau hyn wedi eu cwblhau eto ac felly mae'n anodd ar hyn o bryd i asesu pa mor ddigonol fyddan nhw. Bydd y tîm cyllid yn gweithio i gefnogi gwasanaethau drwy'r wythnosau i ddod i gyfrif arbedion ac adrodd ar gyfanswm y lefel cynigion arbedion i Aelodau cyn dechrau'r flwyddyn ariannol newydd.

10.3 Mae'r cyfanswm arbedion / gostyngiadau i gyllidebau i'w canfod ar gyfer cyllideb 2024/25 yn £7.683m (ac eithrio ysgolion) yn sylweddol uwch nag mewn blynyddoedd diweddar. Mae arbedion a restrwyd wedi derbyn cyfradd Coch, Oren, Melyn a Gwyrdd o ran gallu cyflawni'r arbedion yn unig a dangosir yn Atodiadau 2 a 3 (sylwer nad yw hyn yn asesu'r risg i ddarpariaeth gwasanaeth). Mae system yn cael ei datblygu i olrhain a mesur arbedion a gyflawnwyd i sicrhau y gellir adrodd yn rheolaidd ar gynnydd ar lefel briodol o fanylder mewn amrywiol bwyllgorau. Bydd hyn yn cryfhau effeithlonrwydd

rheolaeth ariannol y Cyngor a sicrhau y gellir cymryd camau prydon i leihau unrhyw effeithiau os bydd yna amrywiaethau o fewn y flwyddyn. Mae'n debyg y bydd traciwr arbedion / gostyngiadau yn cael ei ychwanegu i brosesau monitro cyllideb a bydd yn bwydo i mewn i'r adroddiad cyllid misol i'r Cabinet a rhoddir ystyriaeth bellach i rolau'r Pwyllgorau Craffu a Llywodraethu ac Archwilio.

10.4 Mae wedi bod yn heriol rhagweld pwysau costau wrth osod cynigion cyllideb ar gyfer 2024/25 ac maent yn cael eu gyrru gan gynnydd yn y galw am wasanaethau a chynnydd mewn costau gan lefelau uwch o chwyddiant. Er gwaethaf y defnydd o ragolygon galw diweddaraf wrth gyfrifo cyllideb, mae'r rhain yn amcangyfrifon ac mae risgiau yn parhau y gall gwariant fod yn fwy na'r gyllideb hyd yn oed bod cyllidebau wedi cynyddu yn y flwyddyn ariannol newydd. Yn arbennig galw penodol am wasanaethau statudol o fewn gwasanaethau gofal cymdeithasol, digartrefedd a gwastraff. Mae cronfeydd wrth gefn y Cyngor yn lliniaru risgiau o'r fath rhag deillio yn ystod y flwyddyn a hefyd mae dull gofalus wedi'i fabwysiadu o ran cynnydd chwyddiant yn y dyfodol, er enghraifft, mae chwyddiant tâl wedi'i gynnwys yn 5%, adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn yn uwch nag mae rhai rhagolygon economaidd yn rhagweld ar gyfer 2024. Os bydd rhagolygon o'r fath yn cael eu cadarnhau, bydd hyn yn darparu camau lliniaru pellach i risgiau dan arweiniad y galw.

10.5 Er gwaethaf monitro costau'n ofalus a thracio cynigion arbedion, yn y pen draw os bydd gorwariant sylweddol yn ystod y flwyddyn yn 2024/25 fel y gwelwyd yn 2023/24, ac os na fydd cynigion arbedion yn gallu cael eu cyflawni, bydd hyn yn arwain at ddibynnu ar gronfeydd wrth gefn yn 2024/25. Bydd hyn yn lleihau lefelau cynaliadwyedd a gwydnwch ariannol y Cyngor wrth symud ymlaen. Mae'r sefyllfa ariannol yn hynod heriol ac mae rheolaeth ariannol effeithiol a disgybliedig yn ystod y flwyddyn yn hanfodol i holl ddeiliaid cyllideb.

11. Pŵer i wneud y penderfyniad

O dan Adran 151 o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972, mae'n ofynnol i awdurdodau lleol wneud trefniadau i weinyddu eu materion ariannol yn briodol.